

Universiteit Utrecht

Pesten als strategisch gedrag:

Een gedeeltelijke replicatie van het onderzoek van Olthof en collega's in de brugklas

*Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen
Masterprogramma Orthopedagogiek
2012-2013*

Universiteit Utrecht, 7 juni 2013

Namen: H. van Ekerschot; C. M. A. van Heist
Studentnummers: 3699757; 3489000
Naam begeleidster UU: Marjolijn Vermande
Naam 2° beoordelaar: Stefanie Nelemans

Voorwoord

Dit onderzoek, dat onze masterthesis vormt, is uitgevoerd in het kader van onze master Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht.

Hoewel wij beiden het werkveld Jeugdzorg hebben gevolgd, kenden wij elkaar nog niet voordat we aan dit studiejaar begonnen. Er hebben zich echter nooit problemen voorgedaan in de samenwerking. We hebben voorafgaand aan het onderzoek ieder afzonderlijk gebrainstormd over mogelijke onderzoeksvragen, waarna we er gezamenlijk één hebben uitgekozen. Na overleg met Marjolijn Vermande hebben we er uiteindelijk voor gekozen om het artikel van Olthof en collega's (2011) naar pesten als strategisch gedrag, te repliceren in de brugklas. Hoewel we elkaar tijdens alle onderdelen van de masterthesis hebben ondersteund, is er een duidelijke rolverdeling te onderscheiden. Helen heeft een groter aandeel gehad in de Inleiding en Discussie, waar Chantal een groter aandeel heeft gehad in de Methode en Resultaten.

Wij willen Marjolijn Vermande bedanken voor het begeleiden van onze masterthesis. Zonder haar suggesties voor het literatuuronderzoek, de uitgebreide en geduldige controles van de output uit SPSS en haar kritische blik op de discussie was deze masterthesis niet van deze kwaliteit geworden.

Helen en Chantal

Utrecht, Juni 2013

Abstract

Bullying is increasingly understood as a functional response to acquire a socially dominant position. The Resource Control Theory (Hawley) indicates that a socially dominant position can be obtained by the use of social strategies. Little is known about the use of social strategies during bullying of students in the seventh grade. The first objective of this study was to determine the association between various bullying roles and types of Hawley's resource controllers. With the use of peer reports, the bullying role and type of resource controller was determined for a population of 1185 boys and 1229 girls ($M_{\text{age}} = 13.3$) from various schools in the Netherlands. It appeared that students who were bullies were overrepresented in the category of bistrategics. This implies that bullies use both coercive and cooperative strategies to acquire a social status. It was improbable that they would belong to the categories of non-controllers or typicals. The second objective of this study was to investigate whether there are differences between bullying roles with respect to social dominance. The study showed that these differences exist. Bullies had more resource control and perceived popularity compared to non-bullies. With respect to the non-bullying students, defenders had a relatively high perceived social dominance, whereas outsiders and victims did not. Bullying roles did not differ in their desired dominance. In general, the results confirmed that bullying can be seen as strategic behaviour to acquire social dominance.

Keywords: bullying roles, resource controllers, social strategies, bistrategics, resource control, perceived popularity, desired dominance, social dominance

Samenvatting

Pesten wordt steeds vaker opgevat als een streven naar een sociaal dominante positie. De *Resource Control Theory* van Hawley geeft aan dat een sociaal dominante positie verkregen kan worden door gebruik te maken van sociale strategieën. Er is weinig bekend over het gebruik van sociale strategieën tijdens het pestgedrag van leerlingen uit de brugklas. Het eerste doel van dit onderzoek was het bepalen van de associatie tussen verschillende pestrollen en typen *resource controllers*. Van 1185 jongens en 1229 meisjes ($M_{leeftijd} = 13.3$) afkomstig van scholen uit heel Nederland is middels peerrapportages bepaald tot welke pestrol en tot welk type *resource controller* ze behoren. Pestende leerlingen bleken oververtegenwoordigd te zijn in de categorie bistrategen. Dit betekent dat pestende kinderen gebruik maken van zowel coërcieve als coöperatieve strategieën om sociale status te verkrijgen. Het was onwaarschijnlijk dat zij behoorden tot de categorieën *non-controllers* of *typicals*. Het tweede doel van het onderzoek was om na te gaan of er verschillen bestonden tussen de pestrollen in sociale dominantie. Uit de resultaten van het onderzoek bleek dat pesters meer *resource control* en waargenomen populariteit hadden dan niet-pestende leerlingen. Als gekeken werd naar de niet-pestende leerlingen werden de verdedigers nog relatief sociaal dominant gevonden, maar buitenstaanders en slachtoffers daarentegen niet. De pestrollen verschilden niet in hun machtsambitie. Over het algemeen bevestigen de resultaten dat pesten strategisch gedrag is om sociale dominantie te verkrijgen.

Trefwoorden: pestrollen, *resource controllers*, sociale strategieën, bistrategen, *resource control*, waargenomen populariteit, machtsambitie, sociale dominantie

Pesten als strategisch gedrag; een gedeeltelijke replicatie van het onderzoek van Olthof et al. (2011)

Pesten komt veel voor op scholen en kan vanaf de kleuterklas al aanwezig zijn (Vermande, Van der Meulen, Aleva, Olthof & Goossens, 2011). Het kan grote gevolgen hebben voor kinderen, van slaapproblemen tot symptomen behorend bij een angststoornis of depressie (Bond, Carlin, Thomas, Rubin & Patton, 2001; Monks, Smith, Naylor, Barter, Ireland & Coyne, 2009). Bij pesten is er een machtsverschil aanwezig tussen de dader en het slachtoffer; conflicten waarbij twee individuen gelijk zijn qua macht of status zijn dus geen vorm van pesten (Salmivalli & Peets, 2009). Dit komt tot uitdrukking in de definitie van pesten die in dit onderzoek wordt aangehouden: “Pesten is een subtype van agressief gedrag, waarbij één of meerdere individuen bij herhaling een betrekkelijk machteloze andere aanvalt, vernedert en/of buitensluit” (Goossens, Vermande & Van der Meulen, 2012, p.13-14). De definitie van pesten is samengesteld uit de volgende drie elementen: pesten gebeurt opzettelijk, het proces herhaalt zich over langere tijd en er is sprake van een machtsverschil (Furlong, Morrison & Greif, 2003). Pesten is dus een proactieve vorm van agressief gedrag, dat niet per ongeluk gebeurt en zowel fysieke als mentale vormen kent (Furlong et al., 2003; Goossens et al., 2012; Olthof, Goossens, Vermande, Aleva & Van der Meulen, 2011; Salmivalli, 2010; Sijtsema, Veenstra, Lindenberg & Salmivalli, 2009). Er wordt in de literatuur onderscheid gemaakt tussen vijf vormen van pesten: fysiek pesten (onder andere schoppen, slaan of dreigen), bezittingsgericht pesten (spullen afpakken of kapot maken), verbaal pesten (schelden of beledigen), direct relationeel pesten (negeren of iemand de rug toekeren) en indirect relationeel pesten (onder andere roddelen) (Olthof et al., 2011).

Pesten gebeurt vaak in een sociale omgeving waar het slachtoffer moeilijk aan de pester kan ontkomen (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist Österman & Kaukiainen, 1996), zoals in een klas of binnen een school (Monks et al., 2009). In veel schoolklassen heerst een bepaalde sociale hiërarchie. Deze hiërarchie ontstaat doordat sommige kinderen agressiever en dominanter zijn dan andere kinderen (Sijtsema et al., 2009), waardoor dominante kinderen vaak een hogere sociale status hebben (Sijtsema et al., 2009; Vaillancourt, Hymel & McDougall, 2003). In het huidige onderzoek wordt onder jonge adolescenten onderzocht of pesten strategisch gedrag is om sociale dominantie te verkrijgen.

Pesten als groepsproces

Pesten gebeurt vaak als groepsproces (Huitsing, Van der Meulen & Veenstra, 2012; Salmivalli et al., 1996; Vermande et al., 2011). Het komt weinig voor dat er alleen een dader en een slachtoffer bij het pesten betrokken zijn (Huitsing et al., 2012). Wanneer rekening

wordt gehouden met dit groepsproces, wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende pestrollen. Volgens de indeling van Salmivalli en collega's (1996) kunnen pesters onderverdeeld worden in *initiatiefnemende daders*, die een leidende rol in het pestproces hebben en die het initiatief nemen om te gaan pesten; en *meelopers*, die enkel gaan pesten nadat de initiatiefnemende dader het initiatief om te pesten heeft genomen. Naast *slachtoffers* kunnen kinderen die noch pester, noch slachtoffer zijn, toch een rol spelen tijdens het pestproces. Een aantal van deze kinderen kan geclassificeerd worden als *aanmoedigers*. Zij voorzien pesters van een goedkeurend publiek zonder zelf mee te pesten. Deze kinderen komen bijvoorbeeld kijken naar wat er gebeurt. Een andere groep kinderen, de *verdedigers*, probeert het slachtoffer te helpen, bijvoorbeeld door hem of haar te troosten. De *buitenstaanders* vermijden actief de betrokkenheid bij het pestproces. In de literatuur wordt ten slotte soms een groep kinderen geïdentificeerd die zowel zelf pesten, als slachtoffer zijn van pesterijen, de *dader-slachtoffers* (Olthof et al., 2011; Solberg, Olweus & Endresen, 2007).

Pesten als streven naar sociale status en dominantie

Pesten wordt steeds vaker opgevat als een streven naar een machtige en dominante positie in een groep (Olthof et al., 2011; Sijtsema et al., 2009) waaraan status ontleend kan worden (Burns, Maycock, Cross & Brown, 2010). Pesters vinden status en een machtige positie belangrijk (Salmivalli & Peets, 2009). In het verleden werd duidelijk dat niet alleen agressie positief samenhangt met sociale dominantie, maar dat coöperatief gedrag (bijvoorbeeld samenwerken met anderen) hier ook toe kan leiden (Hawley, 1999). In lijn met deze bevindingen wordt sociale dominantie tegenwoordig gedefinieerd in termen van *resource control* (Aleva, Blank & Pronk, 2012; Hawley, 1999; Olthof et al., 2011). *Resource control* geeft aan in welke mate mensen toegang hebben tot bepaalde bronnen (*resources*), zoals voorwerpen of vriendschappen (Aleva et al., 2012; Hawley, 1999; Hawley, Little & Card, 2007). De *Resource Control Theory* van Hawley (1999) bekijkt dit vanuit een strategisch perspectief. Kinderen gebruiken verschillende strategieën om te concurreren met leeftijdsgenoten om zo toegang tot bronnen te krijgen. Wanneer de vertaalslag wordt gemaakt naar schoolse situaties, impliceert effectieve *resource control* bijvoorbeeld dat kinderen toegang hebben tot de meest gewilde plekken in de aula of als eerste de beste plek in de klas mogen kiezen.

De *Resource Control Theory* geeft aan dat de sociale strategieën die gebruikt kunnen worden om sociale dominantie te verkrijgen zowel coërcief als coöperatief kunnen zijn (Hawley, 1999; Hawley, 2007). Coërcieve strategieën zijn directe en vijandige strategieën, waarin middelen worden verkregen en/of doelen worden bereikt door gebruik te maken van

agressief gedrag, zoals het afpakken van eigendommen en het bedreigen van andere kinderen. Coöperatieve strategieën zijn indirecte en prosociale strategieën, waarin middelen worden verkregen en/of doelen worden bereikt door samen te werken met andere kinderen en door gebruik te maken van sociaal geaccepteerd gedrag (Hawley, 2007; Olthof et al., 2011). In onderzoek van Hawley (2003; 2007) wordt onderscheid gemaakt in vijf typen *resource controllers* namelijk *coërcieve controllers*, *prosociale controllers*, *bistrategen*, *non-controllers* en *typicals*. Coërcieve controllers maken voornamelijk gebruik van coërcieve strategieën (Hawley, 2003; Hawley, 2007). Zij slaan of schoppen bijvoorbeeld andere kinderen om hun middelen te verkrijgen. Prosociale controllers maken vooral gebruik van coöperatieve strategieën, zoals: ‘Als jij dit voor mij doet, dan mag jij straks met de bal spelen’ (Aleva et al., 2012). Bistrategen gebruiken zowel coërcieve als coöperatieve strategieën en *non-controllers* maken weinig tot geen gebruik van de sociale strategieën. Als restgroep zijn er de *typicals*, zij maken slechts matig gebruik van sociale strategieën.

Onderzoek toonde aan dat er een positief verband bestond tussen het gebruik van coërcieve of coöperatieve strategieën en het verkrijgen van *resource control* en daarmee een sociaal dominante positie. Zoals verwacht werd op basis van de *Resource Control Theory* bestond in dit onderzoek echter een sterker positief verband tussen het gebruik van beide strategieën en het verkrijgen van *resource control* (Hawley, 2003; Pellegrini & Bartini, 2001). Zowel *typicals* als *non-controllers* ontbreekt het aan sociale dominantie (Hawley, 2003).

Olthof en collega's (2011) hebben de *Resource Control Theory* van Hawley toegepast op pesten. Het onderzoek van Olthof en collega's (2011) naar kinderen in de laatste jaren van de basisschool toonde aan dat initiatiefnemende ouders oververtegenwoordigd waren in de categorie bistrategen. Dat gold ook voor meelopers, vader-slachtoffers en aanmoedigers, maar in mindere mate. De verdedigers, buitenstaanders, slachtoffers en kinderen die niet betrokken waren bij het pestproces waren oververtegenwoordigd in de categorie *typicals*. De buitenstaanders en kinderen die niet betrokken waren bij het pestproces vertoonden daarnaast gedrag behorend tot de categorie *non-controllers* (Olthof et al., 2011). Ook uit eerder onderzoek bleek dat ouders sociale vaardigheden bezitten (Garandeau & Cillessen, 2006). Ze hebben onder andere een normale tot goede ‘Theory of Mind (ToM), waaronder een relatief sterk inlevingsvermogen (Aleva et al., 2012; Sutton, Smith & Swettenham, 1999). Door deze vaardigheden is het voor pesters mogelijk flexibel en optimaal gebruik te maken van zowel coërcieve als coöperatieve strategieën.

Het onderzoek van Olthof en collega's (2011) liet daarnaast zien dat initiatiefnemende ouders en meelopers meer *resource control* hadden dan de niet-pestende leerlingen, met

uitzondering van de aanmoedigers. Ook de dader-slachtoffers bleken veel *resource control* te hebben, alleen was het verschil met de verdedigers niet significant. De slachtoffers, buitenstaanders en leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces hadden de minste *resource control*.

Een andere maat voor sociale dominantie die Olthof en collega's (2011) onderzochten, is waargenomen populariteit. Naast de machtsambitie die bij pesters aanwezig is, worden zij ook door leeftijdsgenoten als machtig en populair gezien (Vaillancourt et al., 2003; Vermande et al., 2011). Anders dan bij sociometrische populariteit, die aangeeft in welke mate kinderen aardig en geliefd gevonden worden door leeftijdsgenoten (Coie, Dodge, & Coppotelli, 1982), reflecteert waargenomen populariteit de reputatie van kinderen als populair of niet populair (LaFontana & Cillessen, 2002). Daders zijn vaak niet geliefd (sociometrische populariteit) maar wel populair (waargenomen populariteit) (Olthof et al., 2011; Salmivalli & Peets, 2009). Waargenomen populariteit is gerelateerd aan sociale prestige en sociale invloed. LaFontana en Cillessen (2002) karakteriseerden waargenomen populaire kinderen als kinderen die gebruik maakten van de juiste balans tussen coöperatief en coërcief gedrag, zodat het voor hen mogelijk werd dominant te zijn.

Uit het onderzoek van Olthof en collega's (2011) bleek dat de initiatiefnemende daders en meelopers populairder gevonden werden dan de niet-pestende leerlingen, opnieuw met uitzondering van de aanmoedigers. De dader-slachtoffers werden minder populair gevonden dan de initiatiefnemende daders, meelopers en aanmoedigers, maar populairder dan de slachtoffers, verdedigers, buitenstaanders en leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces. Het verschil tussen de scores van de dader-slachtoffers, verdedigers, buitenstaanders en leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces was echter niet significant. Olthof en collega's (2011) toonden tot slot aan dat initiatiefnemende daders significant meer machtsambitie vertoonden dan de buitenstaanders. De meelopers, dader-slachtoffers, aanmoedigers, verdedigers, slachtoffers en leerlingen die niet betrokken waren in het pestproces verschilden qua machtsambitie niet significant van elkaar of van de initiatiefnemende daders en buitenstaanders.

Huidig onderzoek

Het voornaamste doel van het onderzoek van Olthof en collega's (2011) was om na te gaan of pesten functioneel gedrag is om een sociaal dominante positie te verkrijgen in de groepen 6 tot en met 8 van de basisschool. De studie van Olthof en collega's (2011) maakt aannemelijk dat pesten strategisch gedrag is, dat georiënteerd is op het verkrijgen van sociale dominantie. Dit onderzoek is een gedeeltelijke replicatie van het artikel van Olthof en

collega's (2011), waarin gekeken wordt naar kinderen uit de brugklas in plaats van naar kinderen uit groep 6, 7, en 8 van de basisschool. Replicatie in de brugklas is van belang omdat pesten aanvankelijk kan toenemen met de overgang van de basisschool naar de middelbare school (Vermande et al., 2011). Dit komt waarschijnlijk omdat een nieuwe hiërarchie vastgesteld moet worden, waarbij kinderen opnieuw hun plek moeten vinden binnen een groep (Sijtsema et al., 2009; Vaillancourt et al., 2003). Een andere reden is dat strategiegebruik en de waardering daarvan door leeftijdgenoten kan veranderen met de leeftijd. De positieve samenhang tussen de waargenomen populariteit en de sociometrische populariteit neemt af in de adolescentie (De Bruyn, Cillessen & Wissink, 2010; Hawley, 2007). Naarmate kinderen ouder worden, worden kinderen die gebruik maken van coërcieve strategieën populair gevonden door hun leeftijdgenoten, terwijl deze kinderen niet aardig gevonden worden (Hawley, 2007).

Op basis van het voorgaande literatuuronderzoek en het onderzoek van Olthof en collega's (2011) werd verwacht dat initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers uit de brugklas voornamelijk bistrategen of coërcieve controllers zijn en dat het onwaarschijnlijk is dat zij *non-controllers* of *typicals* zijn. Als tweede werden de onderlinge verschillen in pestrollen qua machtsambitie, waargenomen populariteit en *resource control* onderzocht. Er werd verwacht dat initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers sociaal dominanter zijn (meer *resource control* hebben) en populairder gevonden worden (meer waargenomen populariteit hebben) dan met name buitenstaanders en slachtoffers. Daarnaast werd er verwacht dat vooral initiatiefnemende daders een grote machtsambitie hebben.

Methode

Onderzoeksontwerp en procedure

De data die in deze studie zijn gebruikt zijn afkomstig van een longitudinale studie van het Dutch Consortium on Bullying (DCOB). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de tweede meetronde van de studie, die is gedaan in klassen van groep 7 en 8 van de basisschool en de eerste klas van het voortgezet onderwijs. In dit onderzoek werd enkel gekeken naar de eerste klas van het voortgezet onderwijs uit deze meetronde. Verschillende variabelen werden op één meetmoment gemeten, waardoor er binnen deze studie gebruik is gemaakt van een kwantitatief cross-sectioneel onderzoeksontwerp (Field, 2009). De concepten die in dit onderzoek gebruikt werden, zijn op dezelfde wijze geoperationaliseerd als in het onderzoek van Olthof en collega's (2011). De procedure was echter anders. De zelfrapportage vragenlijsten in Olthof en collega's (2011) werden klassikaal en met pen en papier

afgenomen. Peerrapportages werden via individuele interviews gevraagd. Daarnaast beoordeelden leerkrachten de mate van *resource control* van elk kind door een vragenlijst in te vullen. Vanwege het grote aantal deelnemers en hun toegenomen cognitieve capaciteiten is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een internetvragenlijst voor de zelfrapportages en peerrapportages. De internetvragenlijst werd onder begeleiding van getrainde onderzoeksassistenten in de computerlokalen op school tijdens reguliere schooluren ingevuld. Leerlingen kregen individuele wachtwoorden om in te loggen in de vragenlijst. De gegevens werden verzameld aan het einde van het schooljaar (in maart en april), er vanuit gaande dat de nieuwe peergroepen en de sociale structuur binnen de nieuwe klassen tegen die tijd stabiel zouden zijn. Er konden geen leerkrachtoordelen over *resource control* worden verzameld.

Deelnemers

De participanten uit deze studie hebben in studiejaar 2006/2007 deelgenomen aan de tweede meetronde van dit onderzoek. De deelnemers waren verdeeld over 128 klassen van scholen vanuit heel Nederland. Aan het begin van het onderzoek bestond de steekproef uit 2716 brugklassers, waarvan er 2413 (88.80%) actief hebben deelgenomen aan dit onderzoek. De overige adolescenten waren op de dag van het onderzoek afwezig (9.10%), of hun ouders hadden voorafgaand aan het onderzoek schriftelijk bezwaar gemaakt tegen de deelname van hun kind aan de studie (2.10%). De steekproef bestond uit 1185 (43.60%) jongens en 1229 (45.30%) meisjes. De overige 302 leerlingen hebben de vraag over hun geslacht niet ingevuld (11.10%). De gemiddelde leeftijd van de kinderen uit de steekproef was 13 jaar en 3 maanden ($SD = 7.1$). Gegevens over de culturele achtergrond van de leerlingen zijn niet opgenomen in het databestand. Eerdere publicaties over kinderen uit groep 6, 7 en 8 van de basisschool van dit longitudinale onderzoek vermeldden dat 83% van de kinderen Nederlandse ouders had. De overige kinderen hadden minstens één ouder geboren in Turkije, Marokko, Suriname of een Europees land anders dan Nederland (Olthof et al., 2011).

Instrumenten en scores

Betrokkenheid bij pesten

De betrokkenheid van leerlingen bij pesterijen werd gemeten met de internetversie van de Pestrollenvragenlijst (PRV-I, Goossens, Olthof, Vermande, van der Meulen & Aleva, 2010). Deze vragenlijst is een bewerking van de Participant Role Scale, geïntroduceerd door Salmivalli en collega's (1996). Anders dan Salmivalli en collega's (1996), die ratings gebruikten, maakt de PRV-I gebruik van peernominaties. De peernominatie procedure houdt in dat kinderen klasgenoten noemen als antwoord op een vraag. In de vragenlijst wordt onderscheid gemaakt in de volgende pestrollen: initiatiefnemende daders, meelopers,

slachtoffers, aanmoedigers, verdedigers, buitenstaanders en een groep kinderen die op geen enkele manier betrokken zijn bij het pestproces. Daarnaast werden, in navolging van Olthof en collega's (2011), leerlingen die tegelijkertijd anderen pestten en zelf gepest werden (dader-slachtoffers) geïdentificeerd. Er werden vijf vormen van pesten opgenomen in dit onderzoek: fysiek pesten, bezittingsgericht pesten, verbaal pesten, direct relationeel pesten en indirect relationeel pesten.

Nadat de participanten een algemene definitie van pesten hadden gekregen, zoals in de inleiding vermeld, werd over elke vorm van pesten twee vragen gesteld om slachtoffers en daders te onderscheiden, bijvoorbeeld: (1) 'Wie in jouw klas wordt gepest met slaan, schoppen, knijpen, wegduwen, dreigen met slaag, gooien met iets, of dat soort dingen? Hieronder kun je namen aanklikken.' en (2) 'En wie pest zelf door anderen te slaan, te schoppen, te knijpen, te duwen, enzovoort? Als niemand zo pest ga je naar de volgende vraag.'. Bij elke vorm van pesten konden de leerlingen een onbeperkt aantal klasgenoten nomineren. Het was ook mogelijk de knop 'Niemand' aan te klikken. De volgende vraag werd gesteld om initiatiefnemende daders en meelopers te kunnen onderscheiden: (3) 'Klik nu aan of degenen die je zojuist hebt genoemd *beginnen met pesten* of dat ze *mee gaan doen* als anderen zijn begonnen.'. Nadat deze drie vragen voor alle vijf de vormen van pesten waren gesteld, werden er nog vier vragen gesteld om te bepalen welke kinderen de rol van buitenstaander, verdediger en aanmoediger toegeschreven krijgen. De kinderen kregen opnieuw een beschrijving van het gedrag dat past bij deze drie pestrollen. Ze konden voor elke vraag een onbeperkt aantal klasgenoten nomineren. Het was opnieuw mogelijk de knop 'Niemand' aan te klikken.

Classificeren van leerlingen in termen van pestrollen

Voor de pestrollen zijn proportiescores berekend door per item het aantal ontvangen nominaties te delen door het aantal deelnemende kinderen in een klas. Van het totaal aantal deelnemende kinderen in een klas werd één kind in mindering gebracht, omdat de kinderen zichzelf niet konden nomineren. De globale scores voor daderschap, meeloperschap en victimisatie zijn berekend door de twee vormen van pesten, waarvoor de leerling de meeste nominaties heeft verkregen, te middelen (Olthof et al., 2011).

Het classificeren van leerlingen in termen van pestrollen is gedaan door gebruik te maken van een aangepaste versie van de procedures die gebruikt zijn door Goossens, Olthof en Dekker (2006) en Salmivalli en collega's (1996) (cf. Olthof et al., 2011). De leerlingen werden toegekend aan een bepaalde pestrol als minimaal 15% van hun klasgenoten hen hadden genomineerd voor die pestrol (in het geval van dader-slachtoffer, gold dit criterium

van nominatie op zowel pester als slachtoffer) en het verschil met de scores op de overige pestrollen minimaal .01 was. Leerlingen die een nominatiescore hadden van minimaal 15% op meerdere rollen, maar waarbij het verschil met andere pestrollen kleiner was dan .01, werden ingedeeld in de categorie ‘niet classificeerbaar’. Deze leerlingen werden niet meegenomen in de analyses. Op deze regel waren enkele uitzonderingen: Om te voorkomen dat kinderen onterecht werden uitgesloten van de analyses, zijn Olthof en collega’s (2011) afgeweken van de procedure van Goossens en collega’s (2006) en Salmivalli en collega’s (1996), door geen gebruik te maken van uitsluiting als het verschil tussen de pestrollen kleiner was dan .01. Wanneer kinderen op zowel de pestrol initiatiefnemende daders als de pestrol bekrachtigers of op zowel de pestrol verdedigers als de pestrol buitenstaanders een nominatiescore hadden van minimaal 15%, maar het verschil kleiner was dan 1%, dan werden ze ingedeeld in de pestrol die de meest actieve deelname had in het pestproces. Een initiatiefnemende dader neemt actiever deel aan het pestproces dan een bekrachtiger en een verdediger actiever dan een buitenstaander. Leerlingen die op geen enkele rol door 15% van hun klasgenoten genomineerd werden, werden beschouwd als niet betrokken bij het pestproces. Zij werden ingedeeld in de groep ‘niet betrokken’ (Olthof et al., 2011).

Op basis van bovenstaande procedure bevonden zich in dit onderzoek 122 initiatiefnemende daders (5.10%), 163 meelopers (6.90%), 107 dader-slachtoffers (4.50%), 103 aanmoedigers (4.30%), 366 verdedigers (15.40%), 512 buitenstaanders (21.60%) en 173 slachtoffers (7.30%). 828 leerlingen waren niet betrokken bij het pestproces (34.9%) en 36 leerlingen waren niet classificeerbaar (1.3%).

Strategiegebruik

De mate waarin participanten gebruik maakten van een bepaalde *resource control* strategie werd gemeten door middel van een peernominatie procedure (Hawley, 2003; Hawley, Little & Card, 2008). In dit onderzoek is geen gebruik gemaakt van zelfrapportages voor het meten van een bepaalde *resource control* strategie, omdat peernominaties beter differentiëren dan zelfrapportages (Olthof et al., 2011) Tijdens het invullen van de door een tolk vertaalde items konden leerlingen hun klasgenoten nomineren. In navolging van Olthof en collega’s (2011), is bij de schaal prosociaal strategiegebruik gekozen voor vijf in plaats van zes items, omdat het item ‘Welke kinderen in jouw klas bedenken vaak dingen die anderen leuk vinden en waar anderen aan mee willen doen?’ niet verwees naar het gebruik van coöperatieve strategieën, maar naar de uitkomst hiervan. Toevoeging van dit item aan de schaal zorgde bovendien voor een verlaagde interne consistentie.

Coërcief strategiegebruik. Door middel van zes items werd gemeten in welke mate de leerlingen gebruik maakten van coërcieve strategieën (Olthof et al., 2011). Een voorbeelditem dat gebruikt werd was: ‘Welke kinderen in jouw klas dreigen anderen met woorden of gebaren om zo hun zin te krijgen?’. De interne consistentie van de peernominatie procedure was goed (Cronbach’s $\alpha = .94$). De score voor coërcief strategiegebruik is berekend door het gemiddelde te berekenen over de proportiescores per item (Olthof et al., 2011).

Prosociaal strategiegebruik. Door gebruik te maken van vijf items uit de peernominatie procedure werd gemeten in welke mate leerlingen gebruik maakten van een coöperatieve strategie (Olthof et al., 2011). Een voorbeeld-item was: ‘Welke kinderen in jouw klas doen heel aardig om te krijgen wat ze zelf willen?’. De interne consistentie was goed (Cronbach’s $\alpha = .83$). De score voor sociaal strategiegebruik is opnieuw berekend door het gemiddelde te berekenen over de proportiescores per item (Olthof et al., 2011).

Classificeren van leerlingen in termen van strategiegebruik.

Het classificeren van leerlingen in termen van strategiegebruik is gedaan door gebruik te maken van de criteria die zijn opgesteld door Hawley (2003). De leerlingen zijn geclassificeerd aan de hand van de scores op zowel sociaal als coërcief strategiegebruik, die zijn verkregen door de peernominatie procedure. Leerlingen werden geclassificeerd als *bistrategen*, als zij boven het 66^e percentiel op zowel coërcief als sociaal strategiegebruik scoorden ($n = 545$, 22.60%), als *coërcieve controllers*, als zij een score behaalden boven het 66^e percentiel op het gebruik van coërcieve strategieën en onder het 66^e percentiel op het gebruik van sociale strategieën ($n = 240$, 9.90%), als *sociale controllers*, als zij een score behaalden boven het 66^e percentiel op het gebruik van sociale strategieën en onder het 66^e percentiel op het gebruik van coërcieve strategieën ($n = 267$, 11.10%), als *typicals*, als hun score op zowel sociaal als coërcief strategiegebruik onder 66^e percentiel, maar boven het 33^e percentiel lag ($n = 764$, 31.70%), en als *non-controllers*, als hun score op zowel sociaal als coërcief strategiegebruik onder het 33^e percentiel lag ($n = 597$, 24.70%).

Machtsambitie.

De gewenste sociale dominantie van participanten werd gemeten door gebruik te maken van de procedure van Olthof en collega’s (2011). Participanten ontvingen voorafgaand aan de zelfrapportage vragenlijst een beschrijving van een denkbeeldig sociaal dominant kind. Dit kind was beschreven als een leerling (1) die populair is, (2) waar mensen vanzelfsprekend naar luisteren, (3) die nieuwe dingen bedenkt om te gaan doen, (4) die altijd een groepje leerlingen om zich heen heeft en (5) die vaak de leiding heeft als kinderen iets gaan doen. Na deze beschrijving volgden vijf items waarin een wens zat verborgen om hetzelfde te zijn als

de denkbeeldige sociaal dominante leerling. Een voorbeelduitspraak was: ‘Ik zou het erg fijn vinden om zo’n kind te zijn. Heb jij dat ook?’. Leerlingen konden antwoorden op een 5-puntsschaal (1 = *helemaal niet*, 2 = *een klein beetje*, 3 = *een beetje wel*, 4 = *ja, eigenlijk wel*, 5 = *ja, beslist*). De interne consistentie van deze 5-item schaal was voldoende (Cronbach’s alpha = .75). De score voor machtsambitie is verkregen door het gemiddelde te berekenen over de vijf items.

Sociale dominantie.

De mate waarin participanten sociaal dominant waren, werd gemeten door de constructen *resource control* en waargenomen populariteit (Olthof et al., 2011).

Resource control. Door gebruik te maken van zes items uit de procedure van Hawley (2003), werd de *resource control* van leerlingen gemeten door een peernominatie procedure. Een voorbeelditem was: ‘Welke kinderen uit jouw klas hebben meestal de leukste spullen of de beste plaatsen?’. Als de leerlingen een antwoord hadden gegeven werd de volgende vraag gesteld: ‘Zijn er nog meer van zulke kinderen?’. Voor het berekenen van de maat voor *resource control* is het gemiddelde over de proportiescores per item berekend. De interne consistentie van de peernominatie procedure was goed (Cronbach’s alpha = .87).

Waargenomen populariteit. De mate waarin leerlingen populair gevonden werden door hun klasgenoten werd gemeten door aan leerlingen te vragen zowel populaire als niet populaire klasgenoten te nomineren (LaFontana & Cillissen, 2002; Olthof et al., 2011). Om de score op de schaal waargenomen populariteit te bepalen, werd eerst per klas een standaardscore gemaakt voor het aantal populaire nominaties en het aantal niet-populaire nominaties van een leerling. Daarna werd het verschil tussen deze standaardscores berekend. Deze uitkomst was opnieuw gestandaardiseerd per klas, zodat de uitkomst gemakkelijker te interpreteren was (LaFontana & Cillissen, 2002).

Resultaten

Deel 1: Wat is de associatie tussen pestrollen en de typen resource controllers van Hawley?

Voor het onderzoeken van het verband tussen pestrollen (initiatiefnemende daders, meelopers, dader-slachtoffers, bekrachtigers, verdedigers, buitenstaanders, slachtoffers en niet betrokken leerlingen) en typen *resource controllers* van Hawley (non-controllers, typicals, prosociale controllers, coërcieve controllers en bistrategen) is gebruik gemaakt van een chi-kwadraatanalyse. Uit deze analyse blijkt dat er een significant verband bestond tussen de verschillende pestrollen en de verschillende typen *resource controllers* ($\chi^2(28) = 857.79, p <$

.001). Dit verband bleef bestaan als de analyse voor jongens en meisjes apart werd uitgevoerd ($\chi^2_{\text{Jongens}}(28) = 534.98, p < .001$; $\chi^2_{\text{Meisjes}}(28) = 374.94, p < .001$).

De verdeling van de verschillende pestrollen over de typen *resource controllers* van Hawley (2003; 2007) en de aangepaste standaard residuen in elke cel zijn voor de groep als geheel weergegeven in Tabel 1. Als deze residuen vergeleken worden met de residuen die verkregen zijn in de analyse per sekse, valt op dat veel cellen met aangepaste standaard residuen $\geq |2|$ in de gehele analyse dezelfde extreme residuen hadden als in de analyses per sekse. In Tabel 1 zijn deze cellen gemarkeerd met het teken #. Voor de overige cellen met aangepaste standaard residuen $\geq |2|$ in de gehele analyse, gold dat één van de analyses per sekse minder extreme residuen hadden. In Tabel 1 zijn deze cellen gemarkeerd met ♀ wanneer er alleen in de analyse met meisjes aangepaste standaard residuen van $\geq |2|$ verworven werden, of met ♂ wanneer er alleen in de analyse met jongens aangepaste standaard residuen van $\geq |2|$ verworven werden (cf. Olthof et al., 2011).

De resultaten laten zien dat zowel initiatiefnemende daders, meelopers, dader-slachtoffers en bekrachtigers oververtegenwoordigd waren in de categorie bistrategen. Voor initiatiefnemende daders, meelopers, dader-slachtoffers en bekrachtigers was het onwaarschijnlijk dat zij behoorden tot de categorie non-controllers en voor de initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers was het daarnaast onwaarschijnlijk dat zij behoorden tot de categorie *typicals*. Initiatiefnemende daders waren tevens ondervertegenwoordigd in de categorie prosociale controllers. Buitenstaanders waren oververtegenwoordigd in zowel de categorie *non-controllers* als in de categorie *typicals*. Niet-betrokken leerlingen waren oververtegenwoordigd in de categorie *non-controller* en zowel buitenstaanders als niet-betrokken leerlingen waren ondervertegenwoordigd in de categorie bistrategen. Daarnaast waren alleen mannelijke meelopers en bekrachtigers oververtegenwoordigd in de categorie coërcieve controllers en waren enkel vrouwelijke bekrachtigers ondervertegenwoordigd in de categorie *typicals*. Voor de groep buitenstaanders gold dat de jongens waren oververtegenwoordigd in de categorie prosociale controllers terwijl de meisjes ondervertegenwoordigd waren in de categorie coërcieve controllers. Ten slotte gold dat mannelijke slachtoffers en jongens die niet betrokken waren bij het pestproces oververtegenwoordigd waren in de categorie *typicals*.

Tabel 1

Aantallen Kinderen die een Bepaalde Pestrol Combineren met een Bepaald Patroon van Strategiegebruik.

Pestrol	Patroon van strategiegebruik					Totaal
	Noncontroller	Typical	Prosociaal	Coërcief	Bistrateeg	
Initiatiefnemende dader	2 (-6.1) [#]	2 (-7.3) [#]	1 (-3.7) [#]	16 (1.2)	101 (16.4) [#]	122
Meeloper	6 (-6.5) [#]	16 (-6.2) [#]	11 (-1.8)	37 (5.6) [♂]	93 (10.9) [#]	163
Dader-slachtoffer	1 (-5.7) [#]	8 (-5.3) [#]	11 (-.1)	13 (.9)	70 (11.3) [#]	107
Bekrachtiger	5 (-5.0) [#]	23 (-2.3) [♀]	8 (-1.2)	22 (3.8) [♂]	49 (5.9) [#]	103
Verdediger	89 (-.3)	114 (-.2)	50 (1.7)	33 (-.6)	80 (-.3)	366
Buitenstaander	191 (7.3) [#]	200 (4.1) [#]	69 (2.0) [♂]	22 (-4.8) [♀]	30 (-10.2) [#]	512
Slachtoffer	37 (-1.1)	70 (2.6) [♂]	24 (1.2)	12 (-1.4)	30 (-1.7)	173
Niet-betrokken	261 (5.4) [#]	316 (5.1) [♂]	88 (-.5)	81 (-.2)	82 (-10.8) [#]	828
Totaal	592	749	262	236	535	2374

Noot. Aangepaste standaard residuen zijn tussen haakjes weergegeven.

[#] In de analyses per sekse zijn aangepaste standaard residuen $\geq |2|$ gevonden in beide groepen.

[♀] In de analyses per sekse zijn aangepaste standaard residuen $\geq |2|$ enkel gevonden voor meisjes.

[♂] In de analyses per sekse zijn aangepaste standaard residuen $\geq |2|$ enkel gevonden voor jongens.

Deel 2: Verschillen de pestrollen qua sociale dominantie?

Voor het onderzoeken van de verschillen tussen de pestrollen qua verworven en gewenste sociale dominantie is een multivariate variantieanalyse uitgevoerd. Hierbij zijn de acht pestrollen als onafhankelijke variabelen gebruikt. De afhankelijke variabelen in deze analyse waren *resource control*, waargenomen populariteit op basis van peernominaties en machtsambitie op basis van zelfrapportage. Voorafgaand aan de toetsing is nagegaan of aan de assumpties van de multivariate variantieanalyse is voldaan. Voor de variabele *resource control* was sprake van schending van normaliteit (scheefheid >1.5). Door middel van de Rankit procedure is de variabele getransformeerd (Olthof et al., 2011). Dit heeft de scheefheid voldoende verminderd. De assumptie homogeniteit van varianties werd geschonden voor de variabelen *resource control* en machtsambitie. Daarom is er naast de post hoc Sidak ook de post hoc Games-Howell uitgevoerd. De Games-Howell houdt rekening met heterogeniteit van de variantie van een populatie (Field, 2009). Uit de Games-Howell-procedure kwam hetzelfde significantiepatroon naar voren als uit de Sidak-procedure. Daarom worden de gegevens van de post hoc Sidak weergegeven (zie Tabel 3). Daarnaast is voorafgaand aan de toetsing met behulp van een correlatietoets nagegaan of er een samenhang bestond tussen de afhankelijke variabelen (zie Tabel 2). Er bestond een significant sterk positief verband tussen *resource control* en waargenomen populariteit ($r = .66, p < .01$). Daarnaast bestond er een significant klein positief verband tussen *resource control* en machtsambitie ($r = .05, p = .03$) en tussen waargenomen populariteit en machtsambitie ($r = .05, p = .01$).

Tabel 2
Correlaties tussen de Afhankelijke Variabelen

	<i>Resource control</i>	Waargenomen populariteit	Machtsambitie
<i>Resource control</i>	-		
Waargenomen populariteit	.66**	-	
Machtsambitie	.05*	.05*	-

** $p < .01$, * $p < .05$

Globale pestrollen. Er bestond een multivariaat hoofdeffect van de acht pestrollen op sociale dominantie (Wilk's Lamda = .571, $F(21,6697) = 68.78$, $p = .00$, $\eta_p^2 = .17$). Zoals te zien is in Tabel 3, laten univariate toetsen zien dat er significante verschillen bestonden tussen de pestrollen voor zowel *resource control* als waargenomen populariteit, maar niet voor machtsambitie. De effectgrootte voor zowel *resource control* als voor waargenomen populariteit was groot.

Tabel 3
Sociale Dominantie als een Functie van Pestrollen en ANOVA Resultaten voor het Hoofdeffect van Pestrollen.

	Aan sociale dominantie gerelateerde toetsen					
	<i>Resource control</i>		Waargenomen populariteit		Machtsambitie	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Pestrollen						
Initiatiefnemende dader	1.31 ^f	.75	1.12 ^f	.75	2.56 ^a	.99
Meeloper	.66 ^e	.83	.74 ^e	.76	2.68 ^a	.89
Dader-slachtoffer	.25 ^{cd}	.86	-.21 ^c	.91	2.76 ^a	1.00
Bekrachtiger	.48 ^{de}	.81	.68 ^e	.74	2.68 ^a	.92
Verdediger	.20 ^c	.80	.29 ^d	.78	2.58 ^a	.86
Buitenstaander	-.49 ^a	.67	-.56 ^b	.75	2.50 ^a	.86
Slachtoffer	-.46 ^a	.71	-1.43 ^a	.75	2.69 ^a	.98
Niet-betrokken	-.03 ^b	.85	.15 ^d	.78	2.64 ^a	.85
ANOVA resultaten						
F (7, 2350)	97.73*		189.00*		1.83	
η_p^2	.25		.38		.01	

Noot. De gemiddelden binnen kolom die ten minste één letter gemeen hebben in hun bovenschrift verschillen niet significant van elkaar; * $p < .001$

Uit de eerste kolom in Tabel 3 blijkt dat de initiatiefnemende daders meer *resource control* hadden dan alle andere pestrollen. De meelopers en bekrachtigers hadden meer *resource control* dan leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces, buitenstaanders en slachtoffers ($p = .85$), maar het verschil tussen de bekrachtigers en de dader-slachtoffers was niet significant ($p = .68$). Het verschil tussen de dader-slachtoffers en verdedigers was

tevens niet significant ($p = 1.00$). De leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces hadden meer *resource control* dan de buitenstaanders en slachtoffers, die de minste *resource control* verkregen ($p = 1.00$).

Zoals blijkt uit de tweede kolom in Tabel 3, verkregen initiatiefnemende ouders meer populariteit dan alle andere pestrollen, gevolgd door de meelopers en bekrachtigers ($p = 1.00$). De verdedigers en leerlingen die niet betrokken waren in het pestproces verkregen meer populariteit dan de dader-slachtoffers, buitenstaanders en slachtoffers ($p = .12$). De dader-slachtoffers verkregen meer populariteit dan de buitenstaanders, die meer populariteit verkregen dan de slachtoffers.

Zoals te zien is in de derde kolom in Tabel 3, laat een univariate toets zien dat er geen significante verschillen bestonden tussen de pestrollen voor machtsambitie ($F(7,2350) = 1.83$, $p = .08$, $\eta_p^2 = .01$). Dit geldt ook voor de analyse van de paarsgewijze vergelijking.

Sekse. Er bestond daarnaast een multivariaat hoofdeffect van sekse op de sociale dominantie (Wilk's Lamda = .992, $F(3, 2332) = 6.52$, $p = .00$, $\eta_p^2 = .01$). Univariate toetsen laten vervolgens zien dat er verschillen bestonden tussen de seksen voor zowel *resource control* ($F(1,2350) = 19.10$, $p = .00$, $\eta_p^2 = .01$) en waargenomen populariteit ($F(1,2350) = 5.70$, $p = .02$, $\eta_p^2 = .002$), maar niet voor machtsambitie. Meisjes hadden meer *resource control* dan jongens ($M_{meisjes} = .04$, $SD = .86$; $M_{jongens} = .01$, $SD = .95$), maar werden minder populair gevonden ($M_{jongens} = .01$, $SD = .98$; $M_{meisjes} = -.01$, $SD = .97$).

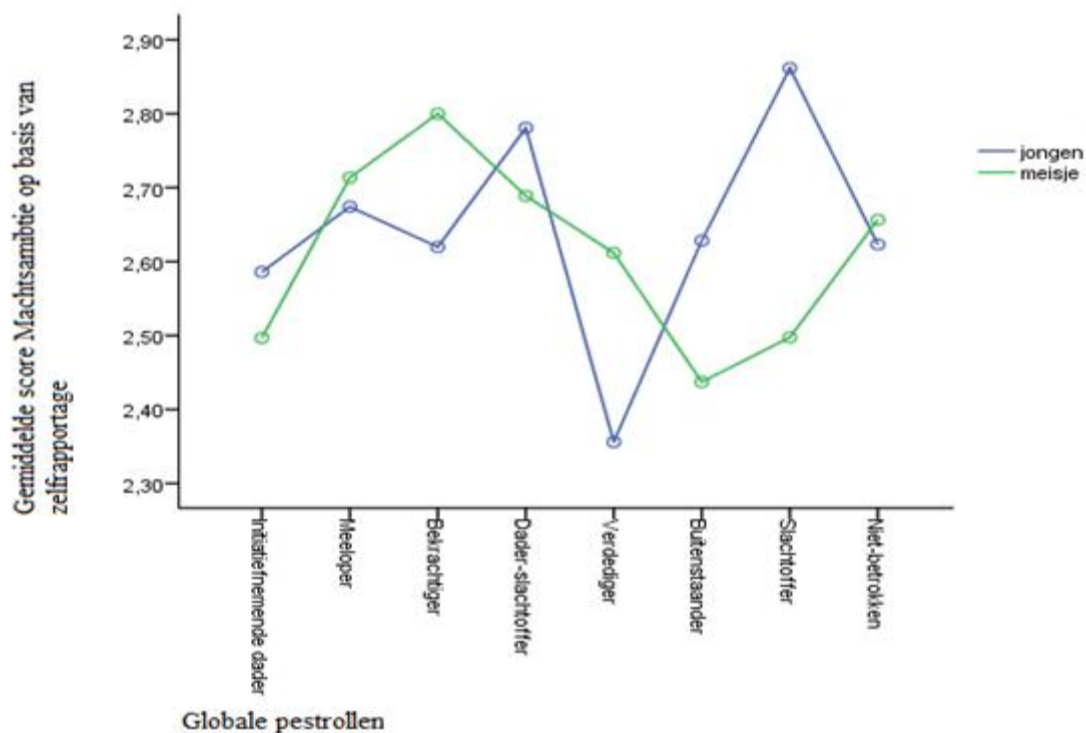
Sekse x pestrol. Er bestond tevens een klein multivariaat significant interactie-effect tussen sekse en de globale pestrollen (Wilk's Lamda = .986, $F(21, 6697) = 1.58$, $p = .04$, $\eta_p^2 = .01$). Univariate toetsen laten zien dat er een significant univariaat effect bestond voor machtsambitie ($F(7,2350) = 2.34$, $p = .02$, $\eta_p^2 = .01$), maar niet voor *resource control* en waargenomen populariteit.

Vervolgens zijn er t-toetsen uitgevoerd om te bepalen of jongens en meisjes in de verschillende pestrollen significant verschilden in hun machtsambitie. Zoals blijkt uit Tabel 4 gaven jongens die behoorden tot de categorieën buitenstaanders en slachtoffers aan significant meer machtsambitie te hebben dan meisjes die tot deze categorieën behoorden ($t_{buitenstaanders}(507) = 2.38$, $p = .02$; $t_{slachtoffers}(167) = 2.22$, $p = .02$). De overige effecten waren niet significant. De interactie-effecten zijn weergegeven in Figuur 1.

Tabel 4

Gemiddelden en Standaarddeviaties op Machtsambitie voor Jongens en Meisjes.

		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> (df)
Initiatiefnemende dader	Jongen	86	2.59	1.05	.428 (115)
	Meisje	31	2.50	.84	
Meeloper	Jongen	124	2.67	.86	-.23 (159)
	Meisje	37	2.71	1.01	
Dader-slachtoffer	Jongen	73	2.78	.96	.41 (98)
	Meisje	27	2.69	1.12	
Bekrachtiger	Jongen	71	2.62	.85	-.95 (104)
	Meisje	35	2.80	1.06	
Verdediger	Jongen	41	2.36	.73	-1.81 (363)
	Meisje	324	2.61	.87	
Buitenstaander	Jongen	176	2.63	.82	2.38 (507)*
	Meisje	333	2.44	.88	
Slachtoffer	Jongen	91	2.86	.97	2.44 (167)*
	Meisje	78	2.50	.96	
Niet-betrokken	Jongen	490	2.62	.85	-.55 (821)
	Meisje	333	2.66	.85	

* $p < .05$

Figuur 1. Interactie-effect sekse x pestrollen op machtsambitie op basis van zelfrapportage

Discussie

Dit onderzoek was een gedeeltelijke replicatie van het onderzoek van Olthof en collega's (2011) waarbij in dit onderzoek gebruik is gemaakt van een oudere steekproef. Dit onderzoek is opgedeeld in twee delen. Als eerste is de associatie tussen de verschillende pestrollen en typen *resource controllers* van Hawley (2003) onderzocht. Daarna werd nagegaan of er verschillen bestonden tussen de pestrollen in de verworven en gewenste sociale dominantie.

Wat betreft de associatie tussen de verschillende pestrollen en typen *resource controllers* werd op basis van het artikel van Olthof en collega's (2011) verwacht dat initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers uit de brugklas voornamelijk bistrategen of coërcieve controllers zijn en dat het onwaarschijnlijk is dat zij non-controllers of typicals zijn. De resultaten uit dit onderzoek komen grotendeels overeen met deze verwachting. Hoewel de initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers in dit onderzoek oververtegenwoordigd waren in de categorie bistrategen, waren enkel mannelijke meelopers daarnaast oververtegenwoordigd in de categorie coërcieve controllers. Wel waren de initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers ondervertegenwoordigd in zowel de categorie non-controllers als in de categorie *typicals*. Dit sluit aan bij eerdere onderzoeken die laten zien dat pesters sociale vaardigheden bezitten (Garandeanu & Cillessen, 2006) en een normaal tot goed ontwikkelde 'Theory of Mind' hebben (Aleva et al., 2012). Hierdoor zijn zij in staat zowel prosociale als coërcieve strategieën toe te passen om hun doel te bereiken.

In het tweede deel van het onderzoek werd nagegaan of er verschillen bestonden tussen de acht pestrollen in sociale dominantie. Sociale dominantie bestond in dit onderzoek uit verworven sociale dominantie, gemeten door de mate van *resource control* en waargenomen populariteit op basis van peernominaties. De gewenste sociale dominantie is gemeten door middel van machtsambitie op basis van zelfrapportage. Wat betreft de verworven sociale dominantie werd voorafgaand aan dit onderzoek verwacht dat initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers meer *resource control* hadden en populairder gevonden werden door hun klasgenoten dan de buitenstaanders en slachtoffers (Olthof et al., 2011). De resultaten uit dit onderzoek komen opnieuw grotendeels overeen met de verwachting. Initiatiefnemende daders hadden meer *resource control* verworven dan de overige groepen. Ook de meelopers en dader-slachtoffers verkregen meer *resource control* dan de buitenstaanders en slachtoffers. De dader-slachtoffers verkregen echter even veel *resource control* als de bekrachtigers en de verdedigers. Als gekeken wordt naar de waargenomen populariteit van pesters in de brugklas, blijkt dat alle drie de rollen populairder gevonden werden dan buitenstaanders en slachtoffers. De bekrachtigers en verdedigers

werden echter populairder gevonden dan de dader-slachtoffers. Uit de resultaten komt daarnaast naar voren dat er significante verschillen bestonden tussen jongens en meisjes als gekeken wordt naar de mate waarin zij *resource control* verkregen en in hoe populair zij gevonden werden door klasgenoten. Meisjes hadden meer *resource control* dan jongens, maar werden minder populair gevonden.

Gezien de gewenste sociale dominantie werd op basis van het onderzoek van Olthof en collega's verwacht dat initiatiefnemende daders meer machtsambitie zouden hebben dan de overige pestrollen, omdat zij een machtige status en positie belangrijk vinden (Salmivalli & Peets, 2009). In het huidige onderzoek werden echter geen significante verschillen gevonden tussen de verschillende pestrollen op machtsambitie. Dit betekent dat alle pestrollen in de brugklas evenveel machtsambitie hebben. Er werd wel een interactie-effect gevonden tussen de acht pestrollen en sekse. Jongens die behoorden tot de categorieën buitenstaanders en slachtoffers gaven aan significant meer machtsambitie te hebben dan meisjes die tot deze categorieën behoorden.

Als gekeken wordt naar de manier waarop machtsambitie gemeten is, dan is het begrijpelijk dat ook niet-pestende kinderen, waaronder slachtoffers, een grote machtsambitie hebben. Het denkbeeldige kind in de items over machtsambitie (zie Methode) is een sociaal dominant kind, dat onder andere door andere kinderen populair gevonden wordt en een groep leerlingen om zich heen heeft. Uit de omschrijving kan worden opgemaakt dat het om een kind gaat dat niet gepest wordt. Aangezien het denkbeeldige kind weergegeven wordt als een populair kind en populaire kinderen minder vaak gepest worden. Het is aannemelijk dat ook kinderen die wel gepest worden, zich willen conformeren aan het geschetste beeld. Populariteit is namelijk een beschermde factor tegen het slachtoffer worden van pesten (Bruyn et al., 2009). Vandaar dat het aannemelijk is dat niet alleen pestende kinderen machtsambitie hebben maar ook niet-pestende kinderen.

Concluderend kan gezegd worden dat initiatiefnemende daders oververtegenwoordigd waren in de categorie bistrategen. Zij hadden meer *resource control* en waargenomen populariteit, maar niet meer machtsambitie dan de overige pestrollen. Meelopers werden voornamelijk oververtegenwoordigd in de categorie bistrategen. Mannelijke meelopers waren ook oververtegenwoordigd in de categorie coërcieve controllers. Meelopers hadden meer *resource control* en waargenomen populariteit dan de overige pestrollen maar verschilden hierin niet van de bekrachtigers. Dader-slachtoffers waren oververtegenwoordigd in de categorie bistrategen. Wat betreft hun *resource control* verschilden ze niet significant van de bekrachtigers en verdedigers. De dader-slachtoffers werden door hun klasgenoten niet

populair gevonden. De resultaten uit dit onderzoek zijn consistent met eerdere literatuur. Kortom het gebruik van zowel coërcieve als sociale strategieën en de verkregen sociale dominantie lijken gerelateerd te zijn aan elkaar. Uit dit onderzoek komt naar voren dat pesten strategisch gedrag is om sociale dominantie te verkrijgen, maar dat er qua machtsambitie geen verschil is tussen de pestrollen.

Vergelijking met het onderzoek van Olthof en collega's (2011)

Als gekeken wordt naar de associatie tussen de verschillende pestrollen en de typen *resource controllers* van Hawley (2003), komen de resultaten van Olthof en collega's (2011) grotendeels overeen met de resultaten uit het huidige onderzoek. In beide onderzoeken waren de initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers oververtegenwoordigd in de categorie bistrategen. Er bestaan echter ook enkele verschillen. In het onderzoek van Olthof en collega's (2011) waren zowel mannelijke als vrouwelijke meelopers oververtegenwoordigd in de categorie coërcieve controllers, terwijl in het huidige onderzoek alleen mannelijke meelopers oververtegenwoordigd waren in de categorie coërcieve controllers. Verder bleek uit het onderzoek van Olthof en collega's (2011) dat het voor zowel initiatiefnemende daders als meelopers onwaarschijnlijk was dat zij behoorden tot de categorie typicals en dat het voor initiatiefnemende daders ook onwaarschijnlijk was dat zij behoorden tot de categorie non-controllers. Uit de resultaten van het huidige onderzoek blijkt dat het tevens onwaarschijnlijk was dat dader-slachtoffers behoren tot de categorie typicals en dat meelopers, dader-slachtoffers en bekrachtigers behoren tot de categorie non-controllers. Ten slotte kwam uit het onderzoek van Olthof en collega's (2011) naar voren dat het onwaarschijnlijk was dat mannelijke meelopers behoorden tot de categorie non-controllers of prosociale controllers en dat vrouwelijke dader-slachtoffers ondervertegenwoordigd waren in de categorieën non-controllers en typicals. In het huidige onderzoek geldt voor alle meelopers dat zij ondervertegenwoordigd waren in de categorie non-controllers en dat dader-slachtoffers van beide seksen ondervertegenwoordigd waren in de categorieën non-controllers en typicals.

Initiatiefnemende daders, meelopers en dader-slachtoffers blijken dus in zowel groep 6, 7 en 8 van de basisschool als in de eerste klas van het voortgezet onderwijs gebruik te maken van zowel prosociale als coërcieve strategieën om hun doelen te bereiken. In de brugklas is een afname te zien in coërcieve strategieën onder vrouwelijke meelopers. Dit klinkt aannemelijk omdat het vertonen van directe agressie, wat gebruikt wordt bij coërcieve strategieën, bij meisjes minder gebruikelijk is (Goossens et al., 2012).

In zowel het huidige onderzoek als in het onderzoek van Olthof en collega's (2011) is daarnaast gekeken naar verschillen tussen de acht pestrollen in zowel verworven als gewenste

sociale dominantie. Zowel in groepen 6, 7 en 8 van de basisschool als in de eerste klas van het voortgezet onderwijs bleken voornamelijk initiatiefnemende daders sociaal dominant gevonden te worden door hun klasgenoten. Tevens bestonden er in beide onderzoeken verschillen tussen jongens en meisjes in de mate van *resource control* en waargenomen populariteit. Het verschil tussen de resultaten van het onderzoek van Olthof en collega's (2011) en de huidige resultaten is dat de dader-slachtoffers in groepen 6, 7 en 8 van de basisschool even populair gevonden werden als verdedigers, buitenstaanders en leerlingen die niet betrokken waren bij het pesten. Dader-slachtoffers in de brugklas werden populairder gevonden dan de buitenstaanders, maar minder populair dan de verdedigers en leerlingen die niet betrokken waren bij het pestproces.

Leerlingen hebben middels zelfrapportages aangegeven of ze zelf sociaal dominant wensen te zijn. Wanneer de resultaten van het huidige onderzoek vergeleken worden met de resultaten uit het onderzoek van Olthof en collega's (2011), blijken hier verschillen tussen te bestaan. In groepen 6, 7 en 8 van de basisschool is een verschil te zien in machtsambitie, maar alleen tussen initiatiefnemende daders en buitenstaanders, waarbij de eerste groep meer machtsambitie heeft. In de brugklas verschilden de pestrollen qua machtsambitie niet significant van elkaar.

Beperkingen

Ondanks een aantal sterke punten van deze studie, waaronder het gebruik maken van een grote steekproef en een theoretisch kader, kent deze studie ook een aantal beperkingen. Een kritische kanttekening bij dit onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van een cross-sectioneel onderzoeksontwerp, waardoor het onmogelijk wordt een vergelijking over tijd te maken (Field, 2009). Leerlingen in de eerste klas van het voortgezet onderwijs komen in een nieuwe klas te zitten op een nieuwe school. De kinderen moeten de normen en waarden van de school (schoolklimaat) nog leren kennen (Koth, Bradshaw & Leaf, 2008), maar ook de kinderen uit hun klas. Hoewel de data in het voorjaar verzameld zijn, is het mogelijk dat de klas-hiërarchie nog niet helemaal vast ligt (Sijtsema et al., 2009; Vaillancourt et al., 2003). Dit samen kan van invloed zijn op het pestgedrag in de klas. Vandaar dat het zinvol kan zijn om dit onderzoek nog een keer uit te voeren bij bijvoorbeeld leerlingen uit de derde klas van het voortgezet onderwijs. Kinderen zijn dan bekend met het schoolklimaat en de kinderen met hun klas, waardoor er mogelijk andere strategieën gebruikt worden of andere pestrollen sociaal dominanter zijn.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat bij het meten van de mate van *resource control* geen gebruik is gemaakt van de zelfrapportage procedure, maar alleen de gegevens

van de peerrapportage bestudeerd zijn. Olthof et al. (2011) hebben hier een bewuste keuze voor gemaakt omdat de zelfrapportage procedure minder betrouwbaar en gevoelig is dan de peerrapportage procedure. Achteraf was dit mogelijk toch interessant geweest omdat nu een belangrijke factor, de persoon zelf, buiten het huidige onderzoek is gehouden. Door zelfrapportage achterwege te laten kan geen volledig beeld gevormd worden van de *resource control* van een persoon. Mogelijk ervaart een kind zelf dat hij veel *resource control* heeft verworven, maar ervaren leeftijdsgenoten dat op een andere manier. Door het gebruik van de zelfrapportage procedure achterwege te laten kan een kind weinig *resource control* toegeschreven krijgen, terwijl dit in werkelijkheid niet zo hoeft te zijn. Hierdoor kan er een andere samenhang ontstaan tussen de sociale dominantie en de pestrollen. Een nadeel daarentegen is dat het effect van subjectiviteit groter is op de zelfrapportage dan op de peerrapportage. Het risico bestaat dan dat het kind juist meer *resource control* krijgt toegewezen dan het in werkelijkheid heeft. Het heeft voor- en nadelen om zelfrapportage mee te nemen in het onderzoek.

Suggesties voor verder onderzoek

Hierboven is omschreven dat er in dit onderzoek alleen gekeken is naar de peerrapportage procedure en niet naar de zelfrapportage. Een suggestie voor verder onderzoek is dat beide rapportages toch meegenomen worden waardoor er mogelijk één gewogen maat kan ontstaan om *resource control* weer te geven. Aan beide rapportages zitten zowel voor- als nadelen, waarbij voor zelfrapportage het effect van subjectiviteit en voor beide rapportages het toeschrijven van meer of minder *resource control* de voornaamste nadelen zijn. Wanneer beide rapportages gebruikt worden, kunnen afwijkingen in de scores worden opgevangen door een gewogen gemiddelde. Mogelijk kan één globale maat hier een oplossing voor bieden. Dit moet echter nog nader onderzocht worden.

In dit onderzoek wordt bevestigd dat een hoge mate van *resource control* vaak samen gaat met waargenomen populariteit. Dit zegt echter niets over een mogelijk wederkerig effect tussen *resource control* en waargenomen populariteit. Een suggestie voor verder onderzoek is om te onderzoeken of er sprake is van dit effect. Mogelijk kan het zijn dat een hoge mate van *resource control* juist zorgt voor meer populariteit omdat deze kinderen toegang hebben tot gewilde bronnen. Ook andersom kan het mogelijk invloed op elkaar hebben, als kinderen populair gevonden worden, krijgen ze mogelijk makkelijker toegang tot bepaalde bronnen.

Daarnaast kan het zijn dat kinderen andere strategieën gaan gebruiken naarmate ze ouder worden. Daarom kan het interessant zijn om ook in hogere klassen de IPR-vragenlijst af te nemen. Het kan een goede aanvulling zijn op het onderzoek van Olthof en collega's (2011)

en huidig onderzoek, omdat er dan op verschillende leeftijden dezelfde constructen gemeten worden, waardoor mogelijke veranderingen in het pestgedrag zichtbaar worden. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat het zeer waarschijnlijk niet om dezelfde kinderen gaat en dat de resultaten afhankelijk zijn van het type school. Het schoolklimaat heeft namelijk invloed op het gedrag van de leerlingen (Koth, Bradshaw, & Leaf, 2008).

Als laatste kan het belangrijk zijn om in het vervolg ook expliciet te kijken naar cyberpesten. In het onderzoek van Olthof en collega's (2011) kwam cyberpesten in drie items voor, maar niet als aparte vorm. In zowel het onderzoek van Olthof en collega's (2011) en huidig onderzoek is vooral gekeken naar 'traditioneel' pesten. Cyberpesten komt (nu nog) minder vaak voor dan traditioneel pesten maar is aanwezig (Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell & Tippett, 2008). De impact van cyberpesten is te vergelijken met de impact van traditioneel pesten. Het is een relatief nieuwe belangrijke vorm van pesten (Smith et al., 2008). Dit kan mogelijk verband houden met de sociale strategieën die kinderen gebruiken.

Suggesties voor interventies

In dit onderzoek komt naar voren dat ook brugklassers pesten omdat ze hiermee *resource control* krijgen en populairder gevonden worden door hun klasgenoten. Om pesten aan te pakken is het belangrijk om op deze belangrijke kernpunten, het verkrijgen van *resource control* en populariteit, in te grijpen. Bijvoorbeeld door populaire plaatsen op het schoolplein anders te verdelen onder de leerlingen of niet pestende kinderen op favoriete plekken in klas te zetten. Hierdoor kunnen pestende kinderen gaan beseffen dat pesten niet meer *resource control* oplevert. Als tweede worden pestende kinderen populairder gevonden. Het is belangrijk om na te gaan waarom deze kinderen populairder gevonden worden. Worden ze bijvoorbeeld populairder gevonden omdat andere kinderen bang voor ze zijn, dat zij straks degene zijn die gepest worden of willen kinderen graag horen bij pestende kinderen.

Kinderen die pesten willen graag sociaal dominant zijn, maar dit is afhankelijk van hoe leeftijdsgenoten tegen het pestgedrag aankijken. Het is van belang hier rekening mee te houden in (toekomstige) interventies. Pesten is een groepsproces waarbinnen verschillende pestrollen onderscheiden kunnen worden. Interventies moeten gericht zijn op de hele groep of klas waarbinnen het pestproces zich afspeelt en niet alleen op het pestende en gepeste kind. Binnen een school en dus ook binnen een klas of groep moet duidelijk zijn dat pesten niet getolereerd wordt, dat het niet iets is om trots op te zijn en dat het kinderen niet stoerder maakt dan anderen. Het gebrek aan 'steun' van andere kinderen tijdens het pesten, kan mogelijk zorgen voor een afname in het pestgedrag.

Ten slotte is het in een interventie belangrijk stil te staan bij het feit dat pestende kinderen vooral bistrategen zijn. Pestende kinderen kunnen zowel samenwerken met anderen als anderen bedreigen om doelen te bereiken of middelen te verkrijgen. Hulpverleners moeten hier alert op zijn.

Referenties

- Aleva, L., Blank, S., & Pronk, J., (2012). Verklaren en voorspellen van gedrag in pestsituaties. In F. Goossens, M. Vermande & M. Van der Meulen (eds.), *Pesten op school. Achtergronden en interventies* (pp. 57-76). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Bond, L., Carlin, J. B., Thomas, L., Rubin, K., & Patton, G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *BMJ*, *323*, 480-484.
- Bruyn, E. de, Cillessen, A., & Wissink, I. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, *30*, 543-566.
- Burns, S., Maycock, B., Cross, D., & Brown, G. (2008). The power of peers: Why some students bully others to conform. *Qualitative Health Research*, *18*, 1704-1716.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, *18*, 557-570.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications Ltd.
- Furlong, M. J., Morrison, G. M., & Greif, J. L. (2003). Reaching an American consensus: Reactions to the special time on school bullying. *School Psychology Review*, *32*, 456-470.
- Garandau, C. F., & Cillessen, A. H. N. (2006). From indirect aggression to invisible aggression: A conceptual view on bullying and peer group manipulation. *Aggression and Violent Behavior*, *11*, 612-625.
- Goossens, F. A., Olthof, T., & Dekker, P. (2006). The new participant role scales: A comparison between various criteria for assigning roles and indications for their validity. *Aggressive Behavior*, *32*, 343-357.
- Goossens, F. A., Olthof, T., Vermande, M., Meulen, M. van der, & Aleva, L. (2010). Handleiding Pestrollenvragenlijst-Internetversie [PRV-I]. (ongepubliceerd rapport).

- Goossens, F., Vermande, M., & Meulen, M. van der (2012). Pesten: definitie, sekseverschillen, prevalentie, verloop en consequenties. In F. Goossens, M. Vermande & M. Van der Meulen (eds.), *Pesten op school. Achtergronden en interventies* (pp. 13-32). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Hawley, P.H. (1999). The ontogenesis of social dominance: A strategy-based evolutionary perspective. *Developmental Review, 19*, 97–132.
- Hawley, P. H. (2003). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case for the well-adapted Machiavellian. *Merril-Palmer Quarterly, 49*, 279–309.
- Hawley, P. H. (2007). Social dominance in childhood and adolescence: Why social competence and aggression may go hand in hand. In P. H. Hawley, T. D. Little & P. C. Rodkin (eds.), *Aggression and adaptation: The bright side to bad behavior* (pp. 1-29). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Hawley, P. H., Little, T. D., & Card, N. A. (2007). The allure of a mean friend: Relationship quality and processes of aggressive adolescents with prosocial skills. *International Journal of Behavioral Development, 31*, 170–180.
- Hawley, P. H., Little, T. D., & Card, N. A. (2008). The myth of the alpha male: A new look at dominance-related beliefs and behaviors among adolescent males and females. *International Journal of Behavioral Development, 32*, 76–88.
- Huitsing, G., Meulen, M. van der, & Veenstra, R., (2012). Pesten als groepsproces. In F. Goossens, M. Vermande & M. Van der Meulen (eds.), *Pesten op school. Achtergronden en interventies* (pp. 81-95). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Koth, C. W., Bradshaw, C. P., & Leaf, P. J. (2008). A multilevel study of predictors of student perceptions of school climate: The effect of classroom-level factors. *Journal of Educational Psychology, 100*, 96-104.

- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (2002). Children's perceptions of popular and unpopular peers: A multimethod assessment. *Developmental Psychology, 38*, 635–647.
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L., & Coyne, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, difference and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 146-156.
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, A. E., & Meulen, M. van der (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359.
- Pellegrini, A. D., & Bartini, M. (2001). Dominance in early adolescent boys: Affiliative and aggressive dimensions and possible functions. *Merrill-Palmer Quarterly, 47*, 142–163.
- Roland, E., & Galloway, D. (2010). Classroom influences on bullying. *Educational Research, 44*, 299-312.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*, 112-120.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interaction, relationships, and groups* (pp. 322–340). New York: Guilford.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*, 1–15.
- Sijtsema, J. J., Veenstra, R., Lindenberg, S., & Salmivalli, C. (2009). Empirical test of bullies' status goals: Assessing direct goals, aggression, and prestige. *Aggressive Behavior, 35*, 57-67.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008).

Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *49*, 376-385.

Solberg, M. E., Olweus, D., & Endresen, I. M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British Journal of Educational Psychology*, *77*, 441-464.

Sutton, J., Smith, P. K., & Swettenham, J. (1999). Bullying and 'theory of mind': A critique of the 'social skills deficit' view of anti-social behavior. *Social Development*, *8*, 117-127.

Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power: Implications for school-based intervention strategies. *Journal of Applied School Psychology*, *19*, 157-176.

Vermande, M., Meulen, M. van der, Aleva, L., Olthof, T., & Goossens, F. (2011). Pesten. In M. Taal en C. Poleij (red.), *Interventies in het onderwijs: Werken aan goede verhoudingen* (pp. 71-91). Den Haag: Boom Lemma.